

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu päätöksentekojärjestelmässä. Varmennetiedot tarkastettavissa kaupungin kirjaamosta.

Kaupunginhallitus, § 446, 18.11.2024

Kasvatus- ja opetuslautakunta, § 97, 29.10.2024

Elinvoima- ja osaamislautakunta, § 128, 06.11.2024

§ 446

Valtuustoaloite kouluruokailun kehittämiseksi - Mitja Tapio ym.

TRE:2270/12.00.01/2024

Kaupunginhallitus, 18.11.2024, § 446

Valmistelija / lisätiedot:

Viskari Kirsi, Ojalampi Ulla-Maija, Aalto Mari

Valmistelijan yhteystiedot

Johtaja, ammatillinen koulutus Kirsi Viskari, puh. 040 037 6420,

opetusjohtaja Ulla Ojalampi, puh. 050 428 3044, etunimi.

sukunimi@tampere.fi, lukiokoulutuksen johtaja Mari Aalto, puh. 040 187 4593, etunimi.sukunimi1@tampere.fi

Lisätietoja päätöksestä

Lakiasiaintohtaja Laura Klami, puh. 040 543 2285, etunimi.

sukunimi@tampere.fi

Päätös

Päätösehdotus hyväksyttiin.

Esittelijä: Yli-Rajala Juha, Konsernijohtaja

Päätösehdotus

Esitetään valtuuston päätettäväksi:

Mitja Tapion ym. aloite ja siihen annetut kasvatus- ja opetuslautakunnan ja elinvoima- ja osaamislautakunnan lausunnot merkitään tiedoksi.

Aloite ei anna aihetta muihin kuin lausunnossa esitettyihin toimenpiteisiin.

Tiedoksi

Mitja Tapio, Kirsi Viskari, Ulla Ojalampi, Mari Aalto

Liitteet

1 Valtuustoaloite

2 Nuorisovaltuuston lausunto Mitja Tapion ym. valtuustoaloitteeseen kouluruoan kehittämisestä

3 Pirkanmaan Voimian lausunto valtuustoaloitteeseen kouluruokailun kehittämisestä

Kasvatus- ja opetuslautakunta, 29.10.2024, § 97

Valmistelijat / lisätiedot:

Viskari Kirsi, Ojalampi Ulla-Maija, Aalto Mari

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu päätöksentekojärjestelmässä. Varmennetiedot tarkastettavissa kaupungin kirjaamosta.

Päätös

Päätösehdotus hyväksyttiin.

Esittelijä: Savisaari Lauri, Johtaja

Päätösehdotus oli

Esitetään kaupunginhallitukselle ja edelleen valtuuston päätettäväksi:

Mitja Tapion ym. aloite ja siihen annettu lausunto merkitään tiedoksi.

Aloite ei anna aihetta muihin kuin lausunnossa esitettyihin toimenpiteisiin.

Perustelut

Mitja Tapio esittää 22.4.2024 yhdessä muiden valtuutettujen kanssa jättämässään aloitteessa, että Tampereen kaupunki käynnistää perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen kattavan kehittämishankkeen, jossa paneudutaan kouluruokailun kehittämiseen ruokailutilanteen ja koulun kulttuurin näkökulmista. Aloitteessa esitetään seuraavia asioita:

- Kehittämistyöhön on tärkeää ottaa mukaan oppilaat, kaikki koulu yhteisössä työskentelevät ammattiryhmät, huoltajat ja Pirkanmaan Voimia.
- Hanke voidaan toteuttaa esimerkiksi niin, että ensi vaiheessa valitaan tietyt pilottikoulut, joissa tunnistetaan kouluruokailuun liittyviä haasteita ja etsitään keinoja niiden purkamiseen.
- Pilotoinnin jälkeen uusia toimintatapoja soveltuvin osin otetaan käyttöön myös muissa oppilaitoksissa.

Aloitteen tekijät perustelevat aloitettaan kouluruokailun merkityksellä lasten ja nuorten ravitsemukselle, tapakasvatukselle, sosiaaliselle kasvulle sekä perheiden toimeentulolle. Kouluruokailun maukkauden ja ravitsevuuden osalta kehittämistyötä ja keskustelua on aloitteen mukaan käyty vireästi, mutta *kouluruokailun yhteisöllinen kehittäminen* on jäänyt vähemmälle huomiolle. Aloitteen tekijät perustelevat oppilaiden ja opiskelijoiden vähäistä osallistumista ruokailuihin vähäisellä *kouluruokailun arvostuksella, ruokailuhetken meluisuudella tai lyhyydellä sekä sosiaalisella paineella* jättää kouluruokailu väliin. Myös *perheiden vaikutus* nähdään yhdeksi mahdolliseksi syyksi. Kouluruokailua pidetään kuitenkin aloitteessa merkittävänä mm. oppimistulosten ja keskittymiskyvyn mahdollisena parantajana.

Aivan kuten valtuustoaloitteen tekijät ovat aloitteessaan esitelleet, on suomalainen kouluruokailu hieno mahdollisuus paitsi ruokailuun ja täyttämään, myös kasvattaa ruoka- ja tapakulttuurin osaamista sekä lisätä yhteisöllisyyttä. Tästä syystä sen kehittäminen ja mahdollisimman laadukas toteuttaminen on tärkeää huomioida arkipäiväisessä koulutyössä.

Perusopetus

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu päätöksentekojärjestelmässä. Varmennetiedot tarkastettavissa kaupungin kirjaamosta.

Koulujen toimintaa ohjaa opetussuunnitelmien lisäksi koulun oma lukuvuosisuunnitelma. Lukuvuosisuunnitelmiin on merkattu myös kaupunkikohtaiset kehittämistehtävät, eli kaikille kouluille yhteiset painopisteet, kehittämisteemat ja tehtävät. Lukuvuonna 2024-25 Tampereen perusopetuksen koulujen lukuvuosisuunnitelmassa on yhdeksi kouluille yhteiseksi teemaksi nostettu kestävän kouluruokailun kehittäminen. Kestävään kouluruokailuun liittyy olennaisesti ateriakokonaisuus ja ravitsemuksellinen kestävyys, mutta yhtä olennaisena osana myös kouluruokailukulttuuri sekä aloitteessakin mainitut ruokarauha, ruuan arvostus ja yleinen ruokapuhe.

Kestävän kouluruokailun kehittäminen aloitetaan Tampereen perusopetuksen kouluissa lukuvuonna 24-25 nykytila.fi -arvion täyttämällä. Nykytila-arvio on Maistuva koulu-, Ruokakunta- ja Kokonaisvaltaista ruokakasvatusta varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen –hankkeissa tuotettu työkalu, jonka avulla voidaan arvioida koulun ruokailun ja ruokakasvatuksen toteutumista viidellä eri osa-alueella: 1) Ruokakasvatuksen tuki ja jatkuvuus, 2) Ruokakasvatus osana kasvatusta ja opetusta, 3) Ruokailun järjestäminen ja kehittäminen, 4) Monipuolinen ja riittävä ateria ja 5) Ruokakasvatusta edistävä yhteistyö. Nykytila-arvioinnista haettiin käyttökokemuksia kolmessa tamperelaisessa koulussa (Kaukajärvi, Leinola ja Tampereen kansainvälisessä koulu) lukuvuonna 2023-2024. Nykytila-arvion koulussa täyttää työryhmä, joka koostuu rehtor(e)ista, opettajista, oppilaista, ruokapalvelun edustajasta, sekä mahdollisuuksien mukaan terveydenhoitajasta, kouluvalmentajasta, vanhemmista. Nykytila-arvion täyttäminen kokoaakin parhaimmillaan yhteisen näkemyksen oman koulun toimivista käytännöistä sekä mahdollisista kehittämiskohteista. Koulu saa vastauksista koosteen, jota se voi käyttää valitessaan oman koulun ruokailun ja ruokakasvatuksen kehittämiskohteita. Nykytila.fi -sivusto mahdollistaa tulosten seuraamisen myös kuntakohtaisesti.

Tampereella on vuoden 2023 aikana sovittu *kouluruokatyöryhmän perustamisesta*. Kouluruokatyöryhmä seuraa kaupunkikohtaisesti kouluruokailuun ja ruokakasvatukseen liittyviä teemoja, nykytila-arvion tuloksia, sekä tekee ehdotuksia kaupunkitasoisiksi kehittämiskohteiksi. Kouluruokatyöryhmässä on jäsenenä koulujen oppilaita, opettajia ja rehtoreita, kasvatuksen ja koulutuksen alan päälliköitä, asiantuntijoita, vanhempia, valtuutettuja, Pirkanmaan Voimian edustaja ja puheenjohtajana apulaispormestari. Työryhmä kokoontui ensimmäisen kerran helmikuussa 2024. Kokouksessa kuultiin kolmen pilottikoulun kokemuksia nykytila-arvion täyttämisestä ja sovittiin jatkoaskeleet. Kouluruokatyöryhmä kokoontuu seuraavan kerran alkuvuodesta 2025, jolloin se tarkastelee nykytila-arvion tuloksia koko kaupungista ja keskustelee seuraavista jatkoaskeleista.

Kouluruokailun houkuttelevuuden lisääminen on kirjattu myös kasvatus- ja opetuslautakunnan vuosisuunnitelmaan 2024. Toimenpiteen toteutumista seurataan kouluruokatyöryhmän kokoontumisten ja sen ehdottamien toimenpiteiden avulla.

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu päätöksentekojärjestelmässä. Varmennetiedot tarkastettavissa kaupungin kirjaamosta.

Koulujen lukuvuosisuunnitelmissa 2024-2025 on lisäksi annettu oppilaskunnille tehtävä ruokailuun liittyen. Lukuvuosisuunnitelmassa ehdotetaan, että "oppilaskunnat pitävät kouluruokailun kehittämistä esillä säännöllisesti kouluvuoden aikana". Oppilaskuntia pyydetään täyttämään oma arvionsa kouluruokailun nykytilasta maistuvan koulun tilanekartoituslomakkeella. Voimian kanssa on sovittu yhteistyöstä niin, että Voimian edustaja osallistuu työhön oppilaskuntien ja niitä ohjaavien opettajien kanssa.

Perusopetuksessa on aloitettu syksyllä 2024 yhteistyö MLL:n Hämeen piirin kanssa yläkoulujen tukioppilastoiminnan kehittämiseksi Tampereella. MLL:n mallissa on useita sosiaalistavia tukitoimia, joista osa liittyy suoraan kouluruokailuun. Tukioppilaat voivat perustaa yläkouluissa ruokaloihin kaveripöytiä, jolloin estetään ns. yksinäiset ruokailut ja sosiaalinen kouluruokailutilanne mahdollistuu kaikille.

Perusopetuksessa on käynnissä lisäksi yksittäisiä hankkeita ja tempauksia joko pilottikoululla tai yksittäisen toimijan toteuttamana (mm. Ekokumppaneiden hävikkiviikko, Juhannuskylän koulupuutarha). Pysyvämpi ja kaikille koululuokille avoin ruoantuotantoon tutustuttava oppimisympäristö on rakennettu AhlmanEdun kampukselle. Maasta lautaselle -seikkailupolku tekee tutuksi ruokajärjestelmää ja pyrkii nostamaan ruuan arvostusta. Tietoisuutta tästä on hyvä nostaa koululuokkien ohjaaville opettajille.

Hiilineutraali Tampere 2030 -tiekartan päivityksen yhteydessä yhdeksi toimenpiteeksi on nostettu Tampereen kestävyyskasvatuspolun laatiminen. Maaliskuussa 2024 pidetyssä yhteistyökokouksessa, jossa oli läsnä varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen kehittäjiä, päätettiin lähteä edistämään kestävyyskasvatuspolun rakentamista ruokakasvatuspolun avulla. Kestävän ruokailun tavoitteiden ja toimenpiteiden kirjaaminen varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle voi myöhemmin toimia mallina laajemmalle kestävyyskasvatuksen polulle.

Aloitteen tekijät ovat huomanneet saman kouluruokailun yhteisöllisyyden näkökulman, mikä perusopetuksessakin on nostettu samaan aikaan yhdeksi kaupunkitasoiseksi kehittämiskohteeksi. Kouluruokailun kehittämistoimet on aloitettu pysyvänä toimintana ja rakenteita muuttavana jatkuvana kehittämisprojektina, eikä lyhytaikaisena hankkeena. Kehittämistoimia on jo pilotoitu kolmessa koulussa. Nykytila.fi -työkalun avulla etsitään kouluruokailun haasteita ja laajapohjainen kouluruokatyöryhmä mieltii haasteiden perusteella kehittämiskohteita ja lisätoimenpiteitä. Nykytila.fi -työkalu tuo esiin myös kouluruokailun vahvuuksia, joita voidaan edelleen levittää muille kouluille.

Perusopetuksessa on edellä kerrotusti jo käynnistetty kouluruokailun yhteisöllisen kehittämisen toimenpiteitä. Koulurakennusten ruokailutilojen yleiseen viihtyvyyteen ja akustiikkaan kiinnitetään huomiota kunkin koulun perusparannusvaiheessa. Jatkotoimenpiteenä voidaan pohtia toisen asteen mukaan tuomista kouluruokatyöryhmään.

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu päätöksentekojärjestelmässä. Varmennetiedot tarkastettavissa kaupungin kirjaamosta.

Toinen aste

Ammatillinen koulutus

Tampereen ammattiopisto Tredun näkökulmasta kouluruokailun kehittäminen yhteisöllisenä tapahtumana on kannatettavaa. Kouluterveyskyselyn keskeiset vuoden 2023 tulokset Tampereen osalta osoittavat, että koululounaan laadun ja maun hyväksi kokeneiden osuudet ovat kääntyneet laskuun. Pojista 35 % ei syö koululounasta, tytöistä 56 %. Erityisesti tyttöjen koululounaan syömättömyys on kasvanut. Lisäksi tytöistä 56 % ei syönyt aamupalaa joka arkipäivä, pojista 47 %. Elintavat nuoruudessa ovat monella tapaa yhteydessä aikuisuuden elintapoihin, terveyteen ja sosioekonomiseen asemaan. Fyysinen aktiivisuus, ruutuaika, ruokailutottumukset, tupakointi ja alkoholinkulutus ovat keskeisiä terveyteen vaikuttavia elintapoja (WHO, 2009). Nuorten ravitsemusta tarkasteltaessa kouluterveyskyselyn mukaan suuri osa nuorista ei syö riittävästi hedelmiä, marjoja tai kasviksia (THL, 2017).

Useimmissa Tredun kampuksista ruokapalvelut tuottaa Pirkanmaan Voimia (liitteenä Voimian lausunto). Voimian osallistuminen kehittämiseen on keskeisen tärkeää. Voimia on ollut aiemmin muun muassa opiskelijakunnan ja Tredun johdon tapaamisissa keskustelemassa ruoan laadusta ja suunnitelluista toimenpiteistä. Voimia on tehnyt osaltaan opiskelijapalautekyselyitä.

Tredun henkilöstö on myös koonnut palautteita opiskelijoilta sekä omia kokemuksiaan ruokailutilanteiden kehittämishaasteista. Erityisesti herkemmät opiskelijat voivat kokea ruokailutilanteeseen liittyviä sosiaalisia paineita. Kokemusten mukaan joillekin opiskelijoille ruokailutilanteessa ongelmana voi olla yksinäisyys, jolloin muiden seuraan istuminen ruokailutilanteessa on vaikeaa. Jotkut kokevat myös muiden arvostelevan syömänsä ruoan määrää, mikä voi johtaa ruokailutilanteen välttämiseen. Korona-aikana käytettyjen käsienpesun ja ruokailuvalvonnan työntekijöiden koettiin rauhoittaneen ruokailutilannetta ja opiskelijat toivovat ruokailutilanteisiin aikuista henkilökuntaa, esimerkiksi palveluntuottajan puolelta, opastamaan itse ruokailutarjoilun, mutta myös ruokailusovelluksen käytössä. Ystävällinen henkilökunta ja vastaanotto lisäävät ruokailuun osallistumisen mielekkyyttä. Ruokailutauon pituus koetaan usein riittämättömäksi ja ruokailuaika voi olla epäsopeva, esimerkiksi liian varhainen. Opiskelijat ovat palautekyselyissä tuoneet esiin myös kokemuksia siitä, että ruokailutilat ovat liian pieniä opiskelijamäärään verrattuna, ruokailutapahtuma on meluisa, ruokaa ei välttämättä ole tarjolla riittävästi tai puuttuvat tarjottimet tai muut tarkoituksenmukaiset ruokailuvälineet vähentävät ruokailutilanteen käytännön toimivuutta. Ruokailuun osallistuminen tarkoittaa usein ruuhkaa, jonotusta ja meteliä ja osa opiskelijoista jättää ruokailun kokonaan väliin, koska toivottu tauko ja rauhallinen ruokahetki ei toteudu. Ruoan laatua ei aina koeta hyväksi, vaan toivotaan muun muassa monipuolisuutta salaatteihin ja raasteisiin, riittävästi proteiineja sisältäviä ruokia, ravintorikkaita, enemmän

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu päätöksentekojärjestelmässä. Varmennetiedot tarkastettavissa kaupungin kirjaamosta.

---

perinteisiä suomalaisia kotiruokia ja vähemmän vahvoja mausteita tai muita vatsavaivoja aiheuttavia ruokia sekä jälkiruoksi esimerkiksi hedelmiä.

Tredussa on tunnistettu kouluruokailun merkitys ja siihen liittyvät haasteet. Tredu näkee kehittämisen tärkeäksi ja suhtautuu valtuustoaloitteen mukaiseen kehitysehdotukseen myönteisesti. Kehittämisessä tulisi tehdä tiivistä yhteistyötä paitsi palveluntuottajan ja opiskelijoiden / opiskelijakunnan kanssa, myös huoltajien kanssa, jotka eivät aina ole tietoisia nuorensa osallistumattomuudesta kouluruokailuun. Hankkeessa olisi hyvä panostaa erityisesti aloittavien opiskelijoiden kokemukseen turvallisesta ja miellyttävästä ruokailutilanteesta, ruokailutiloihin ja aikataulutukseen, pöytäryhmittelyyn sekä korostaa maksuttoman kouluruokailun merkitystä niin opiskelijoiden kuin huoltajien suuntaan. Tredu on valmis pilotoimaan kehittämistoimia niin varsinaisen ruokailutapahtuman kuin muiden siihen liittyvien järjestelyiden osalta.

Lukiokoulutus

Lukiokoulutuksessa päivittäinen kouluruokailu ja sen kehittäminen nähdään äärimmäisen tärkeänä. Toisen asteen ruokailuja on kehitetty jo useamman vuoden ajan järjestämällä säännöllisiä palaveria Pirkanmaan Voimian kanssa. Kouluruokailu on tärkeä osa opiskelijan koulupäivää ja se mahdollistaa muun muassa erilaisiin ruokakulttuureihin ja ruokiin tutustumisen ja myös yhteisöllisyyden edistämisen.

Kouluterveyskyselyssä 2023 jopa 26,6 % opiskelijoista ilmoitti, että ei syö kouluruokaa päivittäin. Tämä vaikuttaa opiskelijan jaksamiseen ja kognitiivisiin kykyihin päivän aikana. Kouluruokailun kehittäminen on siis tärkeää ja siihen tulee osallistaa opiskelijat ja mahdollisuuksien mukaan myös huoltajat. Kouluterveyskyselyssä 2023 kouluruokailu näyttäytyi muutenkin huolestuttavana verrattuna kyselyn tuloksiin vuonna 2021. Tämä on kuitenkin seurausta ennen kaikkea siitä, että Pirkanmaan Voimia oli juuri ennen kyselyn toteuttamista siirtynyt yhteiskeittiö Pataan, mikä aiheutti väliaikaisesti laskua ruuan laadussa. Tilanne on sen jälkeen parantunut. Pirkanmaan Voimia kerää jatkuvasti palautetta palautelaitteilla ruuan laadusta ja määrästä. Isoja korjausliikkeitä on tehty mm. tarjoamalla erilaisia mausteita, joita voi itse lisätä ruokaan.

Lukioissa ruokailu tapahtuu pääsääntöisesti noin klo 10.45–13.15 välisenä aikana, useimmissa lukiossa kolmessa eri vuorossa. Ruokailutilat ovat avoimia ja niissä voi melutaso joskus kohota liian korkealle. Tähän pyritään puuttamaan porrastamalla ruokailua tarpeeksi, jotta ruokailijoiden määrä pysyy kohtuullisena. Lukioiden opiskelijamäärä on kuitenkin kasvanut kuuden viime vuoden aikana lähes tuhannella opiskelijalla ilman lisätiloja, joten on selvää, että tämä näkyy myös ruokailutilanteissa. Erilaisia akustisia ratkaisuja kokeillaan joissakin lukioissa ja niihin kiinnitetään erityistä huomiota lukioiden perusparannusten ja uudisrakentamisen yhteydessä. Esimerkiksi Teknillisellä lukiolla on ollut muutaman vuoden ajan käytössä hiljaisen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu päätöksentekojärjestelmässä. Varmennetiedot tarkastettavissa kaupungin kirjaamosta.

---

ruokailun tila. Opiskelijat kokevat ruokailun rauhattomuuden ja kiireen isona ongelmana. Joissain lukioissa jonot venyvät niin pitkiksi, että itse syömiselle jää aikaa liian vähän. Tätä pitäisi kehittää lukioissa yhdessä Voimian kanssa esimerkiksi porrastamalla ruokailuja edelleen ja toisaalta lisäämällä linjastojen määrää. Myös astioiden palautus tulisi miettiä niin, että siinä ei syntyisi juurikaan jonoja. Voimian kanssa yhdessä onkin mietitty myös ruokailun sujuvuutta aina Tuudo-opiskelijakortin näyttämisestä astioiden palautukseen, mutta toimenpiteet eivät ole olleet riittäviä.

Pirkanmaan Voimian kanssa on sovittu yhteistyössä mm. kasvisruuan tarjoamisesta ensimmäisenä linjastolla. Kasvisruoka on myös tarjolla jokaiselle opiskelijalle, eikä kasvisruokavaliota enää lasketa erikoisruokavalioksi. Tämä on kirjattu myös lukioiden ja Voimian yhteiseksi toimenpiteeksi ilmastovahtiin. Kasvisruoka on kuitenkin opiskelijoiden mielestä usein huonolaatuista, ja he toivoisivat esimerkiksi selkeän kasvisruuan tarjoamista, eikä lihankorvikkeita niin kuin nykyiset ruuat usein ovat. Myös kasvisruuan proteiinipitoisuuteen tulee kiinnittää huomiota enemmän. Moni opiskelija toivoo myös ruuan ainesosien selkeyttä ja tarjoamista erikseen. Opiskelijat ehdottavat, että lukioissa järjestettäisiin äänestys lempiruuuista ja ruokalistat koostettaisiin pitkälti näiden mukaan.

Kouluruokailu on myös sosiaalinen tilanne. Lukiolaisista 37,7, % (Kouluterveyskysely 2023) kokee sosiaalista ahdistuneisuutta. Ahdistuksen vuoksi osa jättää kouluruuan syömättä kokonaan, koska kokee, että ei pysty osallistumaan ruokailuun yhdessä muiden opiskelijoiden kanssa. Ruokailun aikana voi tuntea myös yksinäisyyttä, jos ei ole ketään, jonka kanssa istua samaan pöytään. Kouluruokailun kehittäminen erityisesti yhteisöllisestä näkökulmasta koetaan tärkeäksi.

Opiskelijat eivät tunnista aloitteessa mainittua kouluruokailuun osallistumisen paheksumista ja he osaavat arvostaa hyvää koululounasta. Lukioissa on siis jo tunnistettu kouluruokailun merkitys ja siihen liittyvät haasteet. Lukiot näkevät kehittämisen tärkeäksi ja suhtautuvat valtuustoaloitteen mukaiseen kehitysehdotukseen myönteisesti. Kehittämisessä tulisi tehdä tiivistä yhteistyötä paitsi palveluntuottajan ja opiskelijoiden / opiskelijakunnan kanssa, myös huoltajien kanssa. Tampereen vanhemmat ry. on käynyt mm. osallistumassa kouluruokailuun, jotta he saavat käsityksen ruokailutilanteesta ja ruuan laadusta. Kehittämisessä tulisi panostaa erityisesti ensimmäisen vuoden opiskelijoiden kokemukseen turvallisesta ja miellyttävästä ruokailutilanteesta, ruokailutiloihin ja aikataulutukseen, pöytäryhmittelyyn sekä korostaa maksuttoman kouluruokailun merkitystä jaksamiselle ja oppimiselle niin opiskelijoiden kuin huoltajienkin suuntaan. Lukiot ovat valmiita pilotoimaan kehittämistoimia niin varsinaisen ruokailutapahtuman kuin muiden siihen liittyvien järjestelyiden osalta. Lukiokoulutus kuitenkin näkee, että jo mahdollisen hankkeen aikana tulee huomioida jokaisen yksikön ominaispiirteet ja kehittää kouluruokailua myös yksikkökohtaisesti.

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu päätöksentekojärjestelmässä. Varmennetiedot tarkastettavissa kaupungin kirjaamosta.

Tiedoksi

Kaupunginhallitus

Liitteet

- 1 Valtuustoaloite
- 2 Pirkanmaan Voimian lausunto valtuustoaloitteeseen kouluruokailun kehittämisestä
- 3 Nuorisovaltuuston lausunto Mitja Tapion ym. valtuustoaloitteeseen kouluruoan kehittämisestä

Elinvoima- ja osaamislautakunta, 06.11.2024, § 128

Valmistelijat / lisätiedot:

Viskari Kirsi, Ojalampi Ulla-Maija, Aalto Mari

Päätös

Päätösehdotus hyväksyttiin.

Esittelijä: Salmi Pekka, Johtaja

Päätösehdotus oli

Esitetään kaupunginhallitukselle ja edelleen valtuuston päätettäväksi:

Mitja Tapion ym. aloite ja siihen annettu lausunto merkitään tiedoksi.

Aloite ei anna aihetta muihin kuin lausunnossa esitettyihin toimenpiteisiin.

Perustelut

Mitja Tapio esittää 22.4.2024 yhdessä muiden valtuutettujen kanssa jättämässään aloitteessa, että Tampereen kaupunki käynnistää perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen kattavan kehittämishankkeen, jossa paneudutaan kouluruokailun kehittämiseen ruokailutilanteen ja koulun kulttuurin näkökulmista. Aloitteessa esitetään seuraavia asioita:

- Kehittämistyöhön on tärkeää ottaa mukaan oppilaat, kaikki kouluyhteisössä työskentelevät ammattiryhmät, huoltajat ja Pirkanmaan Voimia.
- Hanke voidaan toteuttaa esimerkiksi niin, että ensi vaiheessa valitaan tietyt pilottikoulut, joissa tunnistetaan kouluruokailuun liittyviä haasteita ja etsitään keinoja niiden purkamiseen.
- Pilotoinnin jälkeen uusia toimintatapoja soveltuvin osin otetaan käyttöön myös muissa oppilaitoksissa.

Aloitteen tekijät perustelevat aloitettaan kouluruokailun merkityksellä lasten ja nuorten ravitsemukselle, tapakasvatukselle, sosiaaliselle kasvulle sekä perheiden toimeentulolle. Kouluruuan maukkauden ja ravitsevuuden osalta kehittämistyötä ja keskustelua on aloitteen mukaan käyty vireästi, mutta *kouluruokailun yhteisöllinen kehittäminen* on jäänyt

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu päätöksentekojärjestelmässä. Varmennetiedot tarkastettavissa kaupungin kirjaamosta.

---

vähemmälle huomiolle. Aloitteen tekijät perustelevat oppilaiden ja opiskelijoiden vähäistä osallistumista ruokailuihin vähäisellä *kouluruuan arvostuksella, ruokailuhetken meluisuudella tai lyhyydellä sekä sosiaalisella paineella* jättää kouluruoka väliin. Myös *perheiden vaikutus* nähdään yhdeksi mahdolliseksi syyksi. Kouluruokailua pidetään kuitenkin aloitteessa merkittävänä mm. oppimistulosten ja keskittymiskyvyn mahdollisena parantajana.

Aivan kuten valtuustoaloitteen tekijät ovat aloitteessaan esitelleet, on suomalainen kouluruokailu hieno mahdollisuus paitsi ruokailla ja täyttää, myös kasvattaa ruoka- ja tapakulttuurin osaamista sekä lisätä yhteisöllisyyttä. Tästä syystä sen kehittäminen ja mahdollisimman laadukas toteuttaminen on tärkeää huomioida arkipäiväisessä koulutyössä.

Perusopetus

Koulujen toimintaa ohjaa opetussuunnitelmien lisäksi koulun oma lukuvuosisuunnitelma. Lukuvuosisuunnitelmiin on merkattu myös kaupunkikohtaiset kehittämistehtävät, eli kaikille kouluille yhteiset painopisteet, kehittämisteemat ja tehtävät. Lukuvuonna 2024-25 Tampereen perusopetuksen koulujen lukuvuosisuunnitelmassa on yhdeksi kouluille yhteiseksi teemaksi nostettu kestävän kouluruokailun kehittäminen. Kestävään kouluruokailuun liittyy olennaisesti ateriakokonaisuus ja ravitsemuksellinen kestävyys, mutta yhtä olennaisena osana myös kouluruokailukulttuuri sekä aloitteessakin mainitut ruokarauha, ruuan arvostus ja yleinen ruokapuhe.

Kestävän kouluruokailun kehittäminen aloitetaan Tampereen perusopetuksen kouluissa lukuvuonna 24-25 nykytila.fi -arvion täyttämällä. Nykytila-arvio on Maistuva koulu-, Ruokakunta- ja Kokonaisvaltaista ruokakasvatusta varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen -hankkeissa tuotettu työkalu, jonka avulla voidaan arvioida koulun ruokailun ja ruokakasvatuksen toteutumista viidellä eri osa-alueella: 1) Ruokakasvatuksen tuki ja jatkuvuus, 2) Ruokakasvatus osana kasvatusta ja opetusta, 3) Ruokailun järjestäminen ja kehittäminen, 4) Monipuolinen ja riittävä ateria ja 5) Ruokakasvatusta edistävä yhteistyö. Nykytila-arvioinnista haettiin käyttökokemuksia kolmessa tamperelaisessa koulussa (Kaukajärvi, Leinola ja Tampereen kansainvälinen koulu) lukuvuonna 2023-2024. Nykytila-arvion koulussa täyttää työryhmä, joka koostuu rehtor(e)ista, opettajista, oppilaista, ruokapalvelun edustajasta, sekä mahdollisuuksien mukaan terveydenhoitajasta, kouluvalmentajasta, vanhemmista. Nykytila-arvion täyttäminen kokoaakin parhaimmillaan yhteisen näkemyksen oman koulun toimivista käytännöistä sekä mahdollisista kehittämiskohteista. Koulu saa vastauksista koosteen, jota se voi käyttää valitessaan oman koulun ruokailun ja ruokakasvatuksen kehittämiskohteita. Nykytila.fi -sivusto mahdollistaa tulosten seuraamisen myös kuntakohtaisesti.

Tampereella on vuoden 2023 aikana sovittu *kouluruokatyöryhmän perustamisesta*. Kouluruokatyöryhmä seuraa kaupunkikohtaisesti

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu päätöksentekojärjestelmässä. Varmennetiedot tarkastettavissa kaupungin kirjaamosta.

---

kouluruokailuun ja ruokakasvatukseen liittyviä teemoja, nykytila-arvion tuloksia, sekä tekee ehdotuksia kaupunkitasoisiksi kehittämiskohteiksi. Kouluruokatyöryhmässä on jäsenenä koulujen oppilaita, opettajia ja rehtoreita, kasvatuksen ja koulutuksen alan päälliköitä, asiantuntijoita, vanhempia, valtuutettuja, Pirkanmaan Voimian edustaja ja puheenjohtajana apulaispormestari. Työryhmä kokoontui ensimmäisen kerran helmikuussa 2024. Kokouksessa kuultiin kolmen pilottikoulun kokemuksia nykytila-arvion täyttämistä ja sovittiin jatkoaskeleet. Kouluruokatyöryhmä kokoontuu seuraavan kerran alkuvuodesta 2025, jolloin se tarkastelee nykytila-arvion tuloksia koko kaupungista ja keskustelee seuraavista jatkoaskeleista.

Kouluruokailun houkuttelevuuden lisääminen on kirjattu myös kasvatus- ja opetuslautakunnan vuosisuunnitelmaan 2024. Toimenpiteen toteutumista seurataan kouluruokatyöryhmän kokoontumisten ja sen ehdottamien toimenpiteiden avulla.

Koulujen lukuvuosisuunnitelmissa 2024-2025 on lisäksi annettu oppilaskunnille tehtävä ruokailuun liittyen. Lukuvuosisuunnitelmassa ehdotetaan, että "oppilaskunnat pitävät kouluruokailun kehittämistä esillä säännöllisesti kouluvuoden aikana". Oppilaskuntia pyydetään täyttämään oma arvionsa kouluruokailun nykytilasta maistuvan koulun tilanekartoituselomakkeella. Voimian kanssa on sovittu yhteistyöstä niin, että Voimian edustaja osallistuu työhön oppilaskuntien ja niitä ohjaavien opettajien kanssa.

Perusopetuksessa on aloitettu syksyllä 2024 yhteistyö MLL:n Hämeen piirin kanssa yläkoulujen tukioppilastoiminnan kehittämiseksi Tampereella. MLL:n mallissa on useita sosiaalisia tukitoimia, joista osa liittyy suoraan kouluruokailuun. Tukioppilaat voivat perustaa yläkouluissa ruokaloihin kaveripöytiä, jolloin estetään ns. yksinäiset ruokailut ja sosiaalinen kouluruokailutilanne mahdollistuu kaikille.

Perusopetuksessa on käynnissä lisäksi yksittäisiä hankkeita ja tempauksia joko pilottikoululla tai yksittäisen toimijan toteuttamana (mm. Ekokumppaneiden hävikkiviikko, Juhannuskylän koulupuutarha). Pysyvämpi ja kaikille koululuokille avoin ruoantuotantoon tutustuttava oppimisympäristö on rakennettu AhlmanEdun kampukselle. Maasta lautaselle -seikkailupolku tekee tutuksi ruokajärjestelmää ja pyrkii nostamaan ruuan arvostusta. Tietoisuutta tästä on hyvä nostaa koululuokkien ohjaaville opettajille.

Hiilineutraali Tampere 2030 -tiekartan päivityksen yhteydessä yhdeksi toimenpiteeksi on nostettu Tampereen kestävyyskasvatuspolun laatiminen. Maaliskuussa 2024 pidetyssä yhteistyökokouksessa, jossa oli läsnä varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen kehittäjiä, päätettiin lähteä edistämään kestävyyskasvatuspolun rakentamista ruokakasvatuspolun avulla. Kestävän ruokailun tavoitteiden ja toimenpiteiden kirjaaminen varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle voi myöhemmin toimia mallina laajemmalle kestävyyskasvatuksen polulle.

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu päätöksentekojärjestelmässä. Varmennetiedot tarkastettavissa kaupungin kirjaamosta.

Aloitteen tekijät ovat huomanneet saman kouluruokailun yhteisöllisyyden näkökulman, mikä perusopetuksessakin on nostettu samaan aikaan yhdeksi kaupunkitasoiseksi kehittämiskohteeksi. Kouluruokailun kehittämistoimet on aloitettu pysyvänä toimintana ja rakenteita muuttavana jatkuvana kehittämisprojektina, eikä lyhytaikaisena hankkeena. Kehittämistoimia on jo pilotoitu kolmessa koulussa. Nykytila.fi -työkalun avulla etsitään kouluruokailun haasteita ja laajapohjainen kouluruokatyöryhmä miettii haasteiden perusteella kehittämiskohteita ja lisätoimenpiteitä. Nykytila.fi -työkalu tuo esiin myös kouluruokailun vahvuuksia, joita voidaan edelleen levittää muille kouluille.

Perusopetuksessa on edellä kerrotusti jo käynnistetty kouluruokailun yhteisöllisen kehittämisen toimenpiteitä. Koulurakennusten ruokailutilojen yleiseen viihtyvyyteen ja akustiikkaan kiinnitetään huomiota kunkin koulun perusparannusvaiheessa. Jatko-toimenpiteenä voidaan pohtia toisen asteen mukaan tuomista kouluruokatyöryhmään.

Toinen aste

Ammatillinen koulutus

Tampereen ammattiopisto Tredun näkökulmasta kouluruokailun kehittäminen yhteisöllisenä tapahtumana on kannatettavaa. Kouluterveyskyselyn keskeiset vuoden 2023 tulokset Tampereen osalta osoittavat, että koululounaan laadun ja maun hyväksi kokeneiden osuudet ovat kääntyneet laskuun. Pojista 35 % ei syö koululounasta, tytöistä 56 %. Erityisesti tyttöjen koululounaan syömättömyys on kasvanut. Lisäksi tytöistä 56 % ei syönyt aamupalaa joka arkipäivä, pojista 47 %. Elintavat nuoruudessa ovat monella tapaa yhteydessä aikuisuuden elintapoihin, terveyteen ja sosioekonomiseen asemaan. Fyysinen aktiivisuus, ruutu-aika, ruokailutottumukset, tupakointi ja alkoholinkulutus ovat keskeisiä terveyteen vaikuttavia elintapoja (WHO, 2009). Nuorten ravitsemusta tarkasteltaessa kouluterveyskyselyn mukaan suuri osa nuorista ei syö riittävästi hedelmiä, marjoja tai kasviksia (THL, 2017).

Useimmissa Tredun kampuksista ruokapalvelut tuottaa Pirkanmaan Voimia (liitteenä Voimian lausunto). Voimian osallistuminen kehittämiseen on keskeisen tärkeää. Voimia on ollut aiemmin muun muassa opiskelijakunnan ja Tredun johdon tapaamisissa keskustelemassa ruoan laadusta ja suunnitelluista toimenpiteistä. Voimia on tehnyt osaltaan opiskelijapalautekyselyitä.

Tredun henkilöstö on myös koonnut palautteita opiskelijoilta sekä omia kokemuksiaan ruokailutilanteiden kehittämishaasteista. Erityisesti herkemmat opiskelijat voivat kokea ruokailutilanteeseen liittyviä sosiaalisia paineita. Kokemusten mukaan joillekin opiskelijoille ruokailutilanteessa ongelmana voi olla yksinäisyys, jolloin muiden seuraan istuminen ruokailutilanteessa on vaikeaa. Jotkut kokevat myös muiden arvostelevan syömänsä ruoan määrää, mikä voi johtaa ruokailutilanteen välttämiseen. Korona-aikana käytettyjen käsienpesun ja ruokailuvalvonnan työntekijöiden koettiin rauhoittaneen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu päätöksentekojärjestelmässä. Varmennetiedot tarkastettavissa kaupungin kirjaamosta.

---

ruokailutilannetta ja opiskelijat toivovat ruokailutilanteisiin aikuista henkilökuntaa, esimerkiksi palveluntuottajan puolelta, opastamaan itse ruokailutarjoilun, mutta myös ruokailusovelluksen käytössä. Ystävällinen henkilökunta ja vastaanotto lisäävät ruokailuun osallistumisen mielekkyyttä. Ruokailutauon pituus koetaan usein riittämättömäksi ja ruokailuaika voi olla epäsopiva, esimerkiksi liian varhainen. Opiskelijat ovat palautekyselyissä tuoneet esiin myös kokemuksia siitä, että ruokailutilat ovat liian pieniä opiskelijamäärään verrattuna, ruokailutapahtuma on meluisa, ruokaa ei välttämättä ole tarjolla riittävästi tai puuttuvat tarjottimet tai muut tarkoituksenmukaiset ruokailuvälineet vähentävät ruokailutilanteen käytännön toimivuutta. Ruokailuun osallistuminen tarkoittaa usein ruuhkaa, jonotusta ja meteliä ja osa opiskelijoista jättää ruokailun kokonaan väliin, koska toivottu tauko ja rauhallinen ruokahetki ei toteudu. Ruoan laatua ei aina koeta hyväksi, vaan toivotaan muun muassa monipuolisuutta salaatteihin ja raasteisiin, riittävästi proteiineja sisältäviä ruokia, ravintorikkaita, enemmän perinteisiä suomalaisia kotiruokia ja vähemmän vahvoja mausteita tai muita vatsavaivoja aiheuttavia ruokia sekä jälkiruoaksi esimerkiksi hedelmiä.

Tredussa on tunnistettu kouluruokailun merkitys ja siihen liittyvät haasteet. Tredu näkee kehittämisen tärkeäksi ja suhtautuu valtuustoaloitteen mukaiseen kehitysehdotukseen myönteisesti. Kehittämisessä tulisi tehdä tiivistä yhteistyötä paitsi palveluntuottajan ja opiskelijoiden / opiskelijakunnan kanssa myös huoltajien kanssa, jotka eivät aina ole tietoisia nuorensa osallistumattomuudesta kouluruokailuun. Hankkeessa olisi hyvä panostaa erityisesti aloittavien opiskelijoiden kokemukseen turvallisesta ja miellyttävästä ruokailutilanteesta, ruokailutiloihin ja aikataulutukseen, pöytäryhmittelyyn sekä korostaa maksuttoman kouluruokailun merkitystä niin opiskelijoiden kuin huoltajien suuntaan. Tredu on valmis pilotoimaan kehittämistoimia niin varsinaisen ruokailutapahtuman kuin muiden siihen liittyvien järjestelyiden osalta.

Lukiokoulutus

Lukiokoulutuksessa päivittäinen kouluruokailu ja sen kehittäminen nähdään äärimmäisen tärkeänä. Toisen asteen ruokailuja on kehitetty jo useamman vuoden ajan järjestämällä säännöllisiä palaveria Pirkanmaan Voimian kanssa. Kouluruokailu on tärkeä osa opiskelijan koulupäivää ja se mahdollistaa muun muassa erilaisiin ruokakulttuureihin ja ruokiin tutustumisen ja myös yhteisöllisyyden edistämisen.

Kouluterveyskyselyssä 2023 jopa 26,6 % opiskelijoista ilmoitti, että ei syö kouluruokaa päivittäin. Tämä vaikuttaa opiskelijan jaksamiseen ja kognitiivisiin kykyihin päivän aikana. Kouluruokailun kehittäminen on siis tärkeää ja siihen tulee osallistaa opiskelijat ja mahdollisuuksien mukaan myös huoltajat. Kouluterveyskyselyssä 2023 kouluruokailu näyttäytyi muutenkin huolestuttavana verrattuna kyselyn tuloksiin vuonna 2021. Tämä on kuitenkin seurausta ennen kaikkea siitä, että Pirkanmaan Voimia oli juuri ennen kyselyn toteuttamista siirtynyt yhteiskeittiö Pataan,

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu päätöksentekojärjestelmässä. Varmennetiedot tarkastettavissa kaupungin kirjaamosta.

---

mikä aiheutti väliaikaisesti laskua ruuan laadussa. Tilanne on sen jälkeen parantunut. Pirkanmaan Voimia kerää jatkuvasti palautetta palautelaitteilla ruuan laadusta ja määrästä. Isoja korjausliikkeitä on tehty mm. tarjoamalla erilaisia mausteita, joita voi itse lisätä ruokaan.

Lukioissa ruokailu tapahtuu pääsääntöisesti noin klo 10.45–13.15 välisenä aikana, useimmissa lukiossa kolmessa eri vuorossa. Ruokailutilat ovat avoimia ja niissä voi melutaso joskus kohota liian korkealle. Tähän pyritään puuttumaan porrastamalla ruokailua tarpeeksi, jotta ruokailijoiden määrä pysyy kohtuullisena. Lukioiden opiskelijamäärä on kuitenkin kasvanut kuuden viime vuoden aikana lähes tuhannella opiskelijalla ilman lisätiloja, joten on selvää, että tämä näkyy myös ruokailutilanteissa. Erilaisia akustisia ratkaisuja kokeillaan joissakin lukioissa ja niihin kiinnitetään erityistä huomiota lukioiden perusparannusten ja uudisrakentamisen yhteydessä. Esimerkiksi Teknillisellä lukiolla on ollut muutaman vuoden ajan käytössä hiljaisen ruokailun tila. Opiskelijat kokevat ruokailun rauhattomuuden ja kiireen isona ongelmana. Joissain lukioissa jonot venyvät niin pitkiksi, että itse syömiselle jää aikaa liian vähän. Tätä pitäisi kehittää lukioissa yhdessä Voimian kanssa esimerkiksi porrastamalla ruokailuja edelleen ja toisaalta lisäämällä linjastojen määrää. Myös astioiden palautus tulisi miettiä niin, että siinä ei juurikaan jonoja syntyisi. Voimian kanssa yhdessä onkin mietitty myös ruokailun sujuvuutta aina Tuudo-opiskelijakortin näyttämisestä astioiden palautukseen, mutta toimenpiteet eivät ole olleet riittäviä.

Pirkanmaan Voimian kanssa on yhteistyössä sovittu mm. kasvisruuan tarjoamisesta ensimmäisenä linjastolla. Kasvisruoka on myös tarjolla jokaiselle opiskelijalle, eikä kasvisruokavaliota enää lasketa erikoisruokavalioksi. Tämä on kirjattu myös lukioiden ja Voimian yhteiseksi toimenpiteeksi ilmastovahtiin. Kasvisruoka on kuitenkin opiskelijoiden mielestä usein huonolaatuista, ja he toivoisivat esimerkiksi selkeän kasvisruuan tarjoamista, eikä lihankorvikkeita niin kuin nykyiset ruuat usein ovat. Myös kasvisruuan proteiinipitoisuuteen tulee kiinnittää huomiota enemmän. Moni opiskelija toivoo myös ruuan ainesosien selkeyttä ja tarjoamista erikseen. Opiskelijat ehdottavat, että lukioissa järjestettäisiin äänestys lempiruuuista ja ruokalistat koostettaisiin pitkälti näiden mukaan.

Kouluruokailu on myös sosiaalinen tilanne. Lukiolaisista 37,7, % (Kouluterveyskysely 2023) kokee sosiaalista ahdistuneisuutta. Ahdistuksen vuoksi osa jättää kouluruuan syömättä kokonaan, koska kokee, että ei pysty osallistumaan ruokailuun yhdessä muiden opiskelijoiden kanssa. Ruokailun aikana voi tuntea myös yksinäisyyttä, jos ei ole ketään, jonka kanssa istua samaan pöytään. Kouluruokailun kehittäminen erityisesti yhteisöllisestä näkökulmasta koetaan tärkeäksi.

Opiskelijat eivät tunnista aloitteessa mainittua kouluruokailuun osallistumisen paheksumista ja he osaavat arvostaa hyvää koululounasta. Lukioissa on siis jo tunnistettu kouluruokailun merkitys ja siihen liittyvät

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu päätöksentekojärjestelmässä. Varmennetiedot tarkastettavissa kaupungin kirjaamosta.

---

haasteet. Lukiot näkevät kehittämisen tärkeäksi ja suhtautuu valtuustoaloitteen mukaiseen kehitysehdotukseen myönteisesti. Kehittämisessä tulisi tehdä tiivistä yhteistyötä paitsi palveluntuottajan ja opiskelijoiden / opiskelijakunnan kanssa myös huoltajien kanssa. Tampereen vanhemmat ry. on käynyt mm. osallistumassa kouluruokailuun, jotta he saavat käsityksen ruokailutilanteesta ja ruuan laadusta. Kehittämisessä tulisi panostaa erityisesti ensimmäisen vuoden opiskelijoiden kokemukseen turvallisesta ja miellyttävästä ruokailutilanteesta, ruokailutiloihin ja aikataulutukseen, pöytäryhmittelyyn sekä korostaa maksuttoman kouluruokailun merkitystä jaksamiselle ja oppimiselle niin opiskelijoiden kuin huoltajienkin suuntaan. Lukiot ovat valmiita pilotoimaan kehittämistoimia niin varsinaisen ruokailutapahtuman kuin muiden siihen liittyvien järjestelyiden osalta. Lukiokoulutus kuitenkin näkee, että jo mahdollisen hankkeen aikana tulee huomioida jokaisen yksikön ominaispiirteet ja kehittää kouluruokailua myös yksikkökohtaisesti.

Tiedoksi

Kaupunginhallitus

Liitteet

- 1 Valtuustoaloite
- 2 Nuorisovaltuuston lausunto Mitja Tapion ym. valtuustoaloitteeseen kouluruoan kehittämisestä
- 3 Pirkanmaan Voimian lausunto valtuustoaloitteeseen kouluruokailun kehittämisestä

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu päätöksentekojärjestelmässä. Varmennetiedot tarkastettavissa kaupungin kirjaamosta.

Muutoksenhakukielto

§446

Muutoksenhakukielto

Oikaisuvaatimusta tai valitusta ei saa tehdä päätöksestä, joka koskee:

- vain valmistelua tai täytäntöönpanoa (KuntaL 136 §)
- virka- tai työehtosopimuksen tulkintaa tai soveltamista ja viranhaltija on jäsenenä viranhaltijayhdistyksessä, jolla on oikeus panna asia vireille työtuomioistuimessa (KVhl 50 § 2 mom.)
- etuusto-oikeuden käyttämättä jättämistä (EtuostoL 22 §)
- varhaiskasvatuslain 57 §:n mukaista huomautusta tai huomion kiinnittämistä (Varhaiskasvatuslaki 63 § 2 mom.)